

Małgorzata Waszkowska
Agata Wężyk

BADANIA PSYCHOLOGICZNE W SŁUŻBIE MEDYCYNY PRACY – REGULACJE PRAWNE: CZĘŚĆ II

PSYCHOLOGICAL EXAMINATIONS IN OCCUPATIONAL HEALTH SERVICES: LEGAL REGULATIONS. PART II

Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera / Nofer Institute of Occupational Medicine, Łódź, Poland
Zakład Psychologii Zdrowia i Pracy / Department of Health and Work Psychology

STRESZCZENIE

Artykuł kontynuuje krytyczną analizę prawnych aspektów badań psychologicznych różnych grup pracowników. W tej części omówiono kwestie dotyczące procedury odwoławczej, dokumentowania, kosztów oraz nadzoru nad badaniami. Obserwacje ukazały ich liczne niedoskonałości związane ze wszystkimi aspektami badań. Wynikają one z niespójności przepisów aktów prawnych oraz braku regulacji niektórych zagadnień. Taki stan prawny utrudnia psychologom prowadzenie czynności zawodowych i niekorzystnie wpływa na jakość wykonywanych świadczeń. Dlatego wprowadzenie zmian w ustawie i rozporządzeniach regulujących zagadnienia związane z wykonywaniem badań psychologicznych o zdolności do pracy jest konieczne. Pożądanym rozwiązaniem, zdaniem autorek, byłoby zakończenie prac nad ewentualnymi zmianami w ustawie o zawodzie psychologa i samorządzie psychologów oraz przygotowanie i wprowadzenie w życie odpowiednich aktów wykonawczych. Med. Pr. 2018;69(6):673–684

Słowa kluczowe: psychologia pracy, zdolność do pracy, służba medycyny pracy, przepisy prawne, zawód psychologa, badania psychologiczne

ABSTRACT

This paper constitutes a continuation of the critical analysis of legal aspects of psychological examinations in some group of workers. In this part the appeal procedure, documentation, costs of examinations and supervision are discussed. The analysis has shown many deficiencies in regulations related to all aspects of psychological examinations. They arise from incoherence of legal regulations and the lack of regulations of some questions. This legal standing is restricted to occupational work and adversely affects the quality of supplied services. Therefore acts of law and regulations relevant to psychological examinations for the purpose of fitness-to-work certification need necessary adjustments. According to authors it is desirable to end the legal procedure amending the act of law on a profession of psychology and the self-government of psychologists, as well as to develop and implement executive regulations. Med Pr 2018;69(6):673–684

Key words: psychology of work, ability to work, occupational health care, legal acts, profession of psychology, psychological assessment

Autorka do korespondencji / Corresponding author: Małgorzata Waszkowska, Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera, Zakład Psychologii Zdrowia i Pracy, ul. św. Teresy 8, 91-348 Łódź, e-mail: malgorzata.waszkowska@imp.lodz.pl
Nadesłano: 22 grudnia 2017, zaakceptowano: 17 maja 2018

WSTĘP

Niniejszy artykuł jest dalszym ciągiem pracy [1] będącej krytyczną analizą prawnych aspektów badań psychologicznych różnych grup pracowników – detektywów [2,3], kwalifikowanych pracowników ochrony fizycznej [4,5], strażników gminnych [6,7], osób wykonujących czynności specjalistyczne w ruchu zakładu górniczego, w tym osobno analizowanych górników strażowych i wydawców materiałów strażowych [8–11], inspektorów transportu drogowego [12,13] i osób kierujących pojazdami [12,14,15] – które w trybie zwykłym lub odwoławczym mogą być wykonywane wyłącznie przez psychologów służby medycyny pracy (SMP).

W pierwszej części pracy omówiono kwestie kwalifikacji psychologów, zasad kierowania na badania, ich celu i zakresu, stosowanych narzędzi, zasad orzekania oraz częstotliwości badań. W tej części zostaną omówione zagadnienia dotyczące procedury odwoławczej, dokumentowania badań, ich kosztów oraz nadzoru nad nimi. Szczegóły dotyczące wszystkich grup zawodowych przedstawiają tabele 1 i 2.

WYNIKI PRZEGLĄDU

Badania w trybie odwoławczym

Badania pracowników i kandydatów do pracy na analizowanych stanowiskach, poza badaniami detektywów,

Tabela 1. Regulacje prawne wybranych aspektów badań psychologicznych detektywów, kwalifikowanych pracowników ochrony fizycznej, strażników gminnych i strażników gminnych
Table 1. Legal regulations of selected aspects of psychological examinations regarding: detectives, qualified security guards and municipal guard

Aspekt Aspect	detektywi detectives	kwalifikowani pracownicy ochrony fizycznej qualified security guards	strażnicy gminni municipal guard
Dokumentacja / Documentation	pisemna opinia dla badanego, dokumentacja musi być przechowywana przez 20 lat, dokumenty muszą być przekazane do WOMP właściwego ze względu na miejsce badań w celu ich zniszczenia / a written report for the examinee, documentation must be retained for 20 years, documents have to be handed in to the local VCOM for destruction	wniosek/skierowanie, oświadczenie / dokument dotyczący niepełnosprawności i inwalidztwa, orzeczenie dla osoby badanej / a request/referral, a statement/certificate of disability, a psychological certificate	skierowanie, 3 egzemplarze orzeczenia wg wzorów dla SMP; rejestr wydanych orzeczeń / a referral, 3 copies of the psychological certificate (OMS form), a record of the issued certificates
Tryb odwoławczy / Appeal procedure	brak / not specified	osoba badana, komendant wojewódzki policji; pracodawca; odwołanie: 30/7/30* dni – rozpatruje WOMP; właściwe jednostki lecznicze podlegające MON i Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji / the examinee, the voivodeship police commissioner, the employer; appeal procedure: 30/7/30* days – the appeal is reviewed by VCOM, medical facilities subject to MND or a Minister of the Interior and Administration	osoba badana i pracodawca; odwołanie: 7/7/30* dni – rozpatruje WOMP właściwy ze względu na miejsce siedziby pracodawcy; a gdy w WOMP wykonano I badanie – rozpatrują instytuty badawcze w dziedzinie medycyny pracy / the examinee and the employer; appeal procedure: 7/7/30* days – the appeal is reviewed by VCOM having jurisdiction over the seat of the employer; if the first examination has taken place in VCOM, the appeal is reviewed by the occupational medicine research institutes
Koszty badania / Costs of the examination	płatnik: osoba badana, maks. 150 PLN+VAT (jeśli dotyczy); badanie odwoławcze (lekarz i psycholog) maks. 350 PLN+VAT (jeśli dotyczy) / payer: the examinee, up to PLN 150 + VAT if relevant; in the case of appeal procedure (medical and psychological) up to PLN 350 + VAT if relevant	płatnik: kandydat i pracodawca, maksymalnie do 15% przeciętnego wynagrodzenia / payer: the candidate and the employer, up to 15% of national average wage	płatnik: pracodawca, koszt nieokreślony / payer: the employer, costs not specified
Nadzór / Supervision	wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby badanej / the province governor having jurisdiction over the place of residence of the examinee	wojewoda właściwy ze względu na miejsce wykonywania badań (testy psychologiczne) / the province governor having jurisdiction over the place of supply of services (psychological testing)	brak / not specified

* Terminy: składania odwołań/przesłania odwołań/ponownego badania / Terms of: appeal/appeal sending/reexamination.

WOMP – wojewódzki ośrodek medycyny pracy / VCOM – voivodeship center of occupational medicine, SMP – służba medycyny pracy / OMS – Ministerstwo Obrony Narodowej / MND – Ministry of National Defense.

Tabela 2. Regulacje prawne wybranych aspektów badań psychologicznych osób wykonujących czynności specjalistyczne w ruchu zakładu górniczego, inspektorów transportu drogowego i kierujących pojazdami
Table 2. Legal regulations of selected aspects of psychological examinations regarding: shot firers and explosive issuers (miners), workers performing the professional activities in mines, road transport inspectors, vehicle drivers

Aspekt Aspect	górnicy strzałowi i wydawcy środków strzałowych miners: shot firers and explosive issuers	osoby wykonujące specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego ^a workers performing the professional activities in mines ^a	inspektorzy transportu drogowego road transport inspectors	kierujący pojazdami vehicle drivers
	Grupa zawodowa Occupation group			
Dokumentacja / Documentation	skierowanie, orzeczenie; dokumentacja musi być przechowywana przez 20 lat, dokumenty muszą być przekazane do WOMP właściwego ze względu na miejsce badań w celu ich zniszczenia / a referral, a psychological certificate; the documentation must be retained for 20 years; documents have to be handed in to the local VCOM for destruction	skierowanie, orzeczenie wg wzorów jak dla SMP / a referral, a psychological certificate (OMS form)	skierowanie, 2 orzeczenia; skierowania muszą być przechowywane przez 5 lat, pozostała dokumentacja – przez 20 lat; dokumenty muszą być przekazane odpowiedniemu podmiotowi w celu ich zniszczenia / a referral, 2 copies of the psychological certificate; the referrals must be retained for 5 years, other documents must be retained for 20 years; documents have to be handed in to a specified entity for destruction	skierowanie, orzeczenie i jego kopia, karta badania, wydruki komputerowe, arkusze testowe; dokumentacja musi być przechowywana przez 20 lat; w przypadku likwidacji pracowni psychologicznej wszystkie dokumenty muszą być przekazane marszałkowi województwa w celu ich zniszczenia / a referral, a psychological certificate and a copy of the psychological certificate; the assessment form, print-outs, questionnaires; documentation must be retained for 20 years; in the case of liquidation of the psychological facility all the documents have to be handed in to the marshal of voivodeship for destruction
Tryb odwoławczy / Appeal procedure	osoba badana, organ wydający pozwolenie na nabywanie i przechowywanie materiałów wybuchowych; odwołanie: 30/7/30* dni; rozpatruje wyznaczony psycholog / the examinee, a licensing authority; appeal procedure: 30/7/30* days; reviewed by appointed psychologist	brak / not specified	osoba badana i pracodawca; odwołanie: 7/-/30* dni; rozpatruje wyznaczony psycholog / the examinee and the employer; appeal procedure: 7/-/30*; the appeal is reviewed by an appointed psychologist	osoba badana; odwołanie: 14/-/* dni; rozpatruje WOMP właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby badanej / the examinee; 14/-/* days; the appeal is reviewed by the VCOM having jurisdiction over the place of residence of the examinee
Koszty badania / Costs of the examination	płatnik: pracodawca, maks. 160 PLN; za badanie odwoławcze maks. 240 PLN / payer: the employer; up to PLN 160; in the case of appeal procedure up to PLN 240	niewskazane / not specified	brak / not specified	płatnik: pracodawca w przypadku osób wykonujących pracę na stanowisku kierowcy – 150 PLN / payer: the employer in the case of employed drivers – PLN 150
Nadzór / Supervision	brak / not specified	brak / not specified	wojewoda właściwy ze względu na miejsce wykonywania badań (testy psychologiczne) / the province governor having jurisdiction over the place of supply of services (psychological testing)	marszałek województwa / the marshal of voivodeship

^aZ wyjątkiem górników strzałowych i wydawców środków strzałowych / Exclusive of shot firers and explosive issuers.
 Inne objaśnienia jak w tabeli 1 / Other explanations as in Table 1.

kończą się wydaniem przez psychologa orzeczenia. Chociaż obowiązuje zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego i wynikające z niej prawo do odwołania się od treści wydanych orzeczeń, to nie przysługuje ono osobom wykonującym specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego z wyłączeniem górników strzałowych i wydawców środków strzałowych. Jest to spowodowane tym, że akty prawne dotyczące badań tej grupy nie zawierają stosownych przepisów [10,11].

Prawo do wnoszenia odwołań przysługuje osobie badanej, pracodawcy/przedsiębiorcy, gdy ma on obowiązek kierowania pracownika na badanie (z wyjątkiem wszystkich typów kierowców), oraz komendantowi wojewódzkiemu policji, jeśli orzeczenie musi być przedstawione temu organowi. Odwołania są wnoszone pisemnie za pośrednictwem podmiotu (psychologa), który przeprowadził badanie. Terminy złożenia dokumentów są zróżnicowane i wynoszą 7–30 dni, zależnie od grupy zawodowej i podmiotu wnoszącego odwołanie. Czas, w jakim stosowne dokumenty związane z badaniem muszą być przekazane do jednostki odwoławczej, zwykle wynosi 7 dni od złożenia odwołania. Termin przeprowadzenia badania odwoławczego wynosi 30 dni od dnia otrzymania dokumentów przez jednostkę, która je przeprowadzi.

Należy jednak zauważyć, że w przypadku kierowców nie wskazano terminu przesłania dokumentów do podmiotu odwoławczego ani terminu przeprowadzenia ponownego badania. Wynika z tego, że to, kiedy zostanie przeprowadzone ponowne badanie, zależy wyłącznie od psychologów (art. 84 ust. 5 [14]).

Podmiotami uprawnionymi do rozpatrywania odwołań z reguły są wojewódzkie ośrodki medycyny pracy (WOMP). Przepisy dokładnie wskazują ośrodek właściwy do przeprowadzania badań jedynie w odniesieniu do badań 2 grup pracowników. W WOMP właściwych ze względu na siedzibę pracodawcy przeprowadza się badania strażników gminnych (§ 9 ust. 2 [7]), natomiast w WOMP właściwych ze względu na miejsce zamieszkania osoby badanej – osób kierujących pojazdami (art. 84 ust. 2 [14]).

Dodatkowo w grupie strażników gminnych (§ 9 ust. 2 [7]) wskazano, że jeśli pierwsze badanie wykonano w WOMP, to badania odwoławcze przeprowadzają instytucje badawcze w dziedzinie medycyny pracy.

W przypadku pracowników ochrony fizycznej (art. 34 ust. 3 [4]) przewidziano większą liczbę podmiotów odwoławczych. Poza WOMP i ww. instytucjami są nimi także odpowiednie jednostki podlegające ministerstwu

właściwemu do spraw wewnętrznych i Ministerstwu Obrony Narodowej.

W odniesieniu do badań inspektorów transportu drogowego, górników strzałowych i wydawców materiałów strzałowych przepisy wskazują nieinstytucjonalne podmioty odwoławcze od treści orzeczeń (zał. 2 [13], § 9 ust. 4 pkt 2 [10]). Są nimi psychologowie, których wyznaczają wojewodowie po zasięgnięciu opinii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego lub Stowarzyszenia Psychologów Sądowych w Polsce. Rozwiązanie takie jest kontrowersyjne, zważywszy na to, że psycholog uprawniony nie musi być członkiem żadnego z tych stowarzyszeń ani nie podlega ich nadzorowi, brakuje więc realnych podstaw i kryteriów formułowania takich ocen.

Badania analizowanych grup zawodowych kończą się wydaniem przez psychologa orzeczenia. W tym kontekście niezasadne wydaje się jedynie opiniowanie w sprawie zdolności do pracy detektywów. Takie rozwiązanie prawne w przypadku wydania przez psychologa opinii niekorzystnej dla osoby badanej umożliwia jej poddawanie się kolejnym, licznym badaniom w celu uzyskania pozytywnej opinii, a równocześnie odbiera podmiotowi wydającemu licencję możliwość odwołania się od treści dokumentu w celu jej weryfikacji przez jednostkę wyższej instancji, nawet jeśli ma on uzasadnione wątpliwości co do słuszności lub prawidłowości wydanej decyzji.

Należy jednak dodać, że nawet wówczas, gdy badania kończą się wydaniem orzeczenia, możliwość wielokrotnego poddawania się badaniom psychologicznym w krótkim czasie mają także kwalifikowani pracownicy ochrony fizycznej oraz wszyscy kierowcy i motorniczowie tramwajów. W przypadku pracowników ochrony psycholog nie wysyła kopii negatywnego orzeczenia do komendanta wojewódzkiego policji lub pracodawcy ani w inny sposób nie powiadamia ich o wyniku badania. Nie mogą więc oni ocenić, czy przedstawione im orzeczenie zostało wydane we właściwym trybie.

W przypadku „transportowców” przepisy zobowiązują psychologa do przesłania kopii negatywnego orzeczenia wyłącznie wtedy, gdy badana osoba w ciągu 14 dni nie wniesie odwołania. Trzeba jednak zaznaczyć, że jeśli wniesie ona odwołanie i nie stawi się na badanie odwoławcze, wówczas żaden podmiot nie przesyła kopii orzeczenia do starosty, a badany może zgłosić się na badanie do innej pracowni w celu uzyskania korzystnego dla siebie dokumentu. W ten sposób kierowca może postępować wielokrotnie. Korzystanie z tego typu rozwiązań ułatwia to, że podczas większości badań nie jest wymagane przedstawienie skierowania od

pracodawcy, które pozostawałoby w dokumentacji psychologa. Ponadto w niektórych przypadkach, np. kierowców i motorniczych tramwajów, żadne przepisy nie regulują czasu, po którym można ubiegać się o odzyskanie utraconych uprawnień, z czym zawsze wiąże się konieczność poddania się badaniu psychologicznemu. Tak więc już w dniu, w którym zostanie wydana decyzja o cofnięciu uprawnień, zainteresowany może przedłożyć staroście dokumenty, w tym orzeczenie psychologiczne, w celu ich odzyskania, a starosta nie może odmówić wszczęcia takiego postępowania.

Możliwość wielokrotnego w krótkim czasie poddawania się badaniu psychologicznemu jest o tyle ważna, że wiąże się z rzetelnością i trafnością wyników badań i orzeczeń wydawanych na ich podstawie. Psycholodzy dysponują ograniczoną liczbą narzędzi diagnostycznych, które można wykorzystać do oceny określonych funkcji, sprawności lub zdolności, a wielokrotne dokonywanie pomiarów za ich pomocą prowadzi do wystąpienia efektu uczenia się, co skutkuje zafałszowaniem wyników w kierunku ich polepszenia i wydaniem nieprawidłowej decyzji o zdolności do wykonywania pracy.

Przepisy prawa wprowadziły wielość podmiotów rozpatrujących wnioski o ponowne przeprowadzenie badań. Szczególne kontrowersje dotyczą trybu odwołań od badań osób kierujących pojazdami. Podmiotami wydającymi ostateczną decyzję orzeczniczą są WOMP właściwe ze względu na miejsce zamieszkania badanej osoby. Taki zapis formalnie pozbawia uprawnione pracowni do wykonywania badań w trybie zwykłym, co nie ma miejsca w przypadku badań innych grup pracowników. To nierówne traktowanie podmiotów wykonujących badania, jak również brak określenia trybu odwołań od orzeczeń, jak to ma miejsce w przypadku osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego, skłaniają do nieprzezwyciężenia przepisów:

- niewydawania orzeczeń negatywnych (bo nie ma podmiotu odwoławczego wyższej instancji), co oznacza niekiedy poświadczanie nieprawdy zagrożone karą wykreślenia pracowni/psychologa z właściwych rejestrów,
- przeprowadzanie ponownego badania w tej samej pracowni,
- odsyłanie badanych osób do innych placówek w celu ponownego wykonania badania.

Ceny badań

Ceny badań psychologicznych większości analizowanych grup pracowników mają charakter wolnorynko-

wy. Dla niektórych z tych grup są one regulowane przepisami prawa poprzez wskazanie:

- konkretnych kwot (§ 13 pkt 1 i pkt 2 [15]),
- konkretnych kwot maksymalnych (§ 11 [11] i § 13 [3]),
- odsetka przeciętnego krajowego wynagrodzenia w roku kalendarzowym poprzedzającym termin badania, podawanego przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) jako kwota maksymalna (§ 9 [5]).

W przypadku badań górników strażowych i wydawców materiałów strażowych (§ 11 [11]) oraz detektywów (§ 13 [3]) zróżnicowano ceny badań zależnie od tego, czy badanie jest wykonywane jako pierwsze czy jako odwoławcze. Badanie psychologiczne detektywów stanowi jednak obligatoryjny element badania lekarskiego przeprowadzanego w trybie odwoławczym, w związku z czym przepisy wskazują tylko cenę za całą procedurę. Równocześnie stawka maksymalna ceny badania jedynie tej grupy może być jeszcze podwyższona o podatek VAT, jeśli psycholog lub jednostka, w której wykonuje badania, jest jego płatnikiem [3].

Nie są określone ceny badań inspektorów transportu drogowego, osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładów górniczych i strażników gminnych.

Określanie konkretnych cen badań lub ich wysokości maksymalnej miało na celu zapobieżenie nieuczciwej konkurencji. Tego typu regulacje mają jednak pewne wady. Wskazanie kwoty maksymalnej nie zapobiega stosowaniu rażąco niskich cen badań skłaniających do nierzetelnego ich wykonywania w celu minimalizowania kosztów własnych. Nie są to zjawiska częste, niemniej mają miejsce. Niestety ceny badań nie są objęte nadzorem, w związku z czym jedynym sposobem zwalczania nieuczciwej konkurencji jest zgłaszanie takich przypadków do Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów [18]. Z kolei ceny badań określone kwotowo w rozporządzeniach, a nawet w ustawie (maksymalna cena badań kierowców), nie zmieniają się odpowiednio szybko, w związku z czym nie przystają do realnych, rosnących kosztów przeprowadzania badań spowodowanych inflacją i wzrostem kosztów uzyskania dochodu. Przykładem są ceny badań detektywów, ustalone w 2011 r. [3], czy górników strażowych i wydawców materiałów strażowych, określone w 2003 r. [11].

Tylko w badaniach 2 grup zawodowych zróżnicowano cenę badań ze względu na tryb ich wykonywania. Zdaniem autorek niniejszej pracy jest to rozwiązanie słuszne z 2 powodów. Po pierwsze przeprowadzenie badania odwoławczego jest bardziej czaso- i pracochłonne,

ponieważ wymaga zapoznania się z nadesłaną dokumentacją, poszerzenia zakresu badań, przeprowadzenia analizy większej liczby danych, w związku z czym jego realne koszty są wyższe. Po drugie podmiot odwoławczy wskazany w przepisach ma w większości badań uprzywilejowaną, monopolistyczną pozycję (nie ma konkurencji), co w przypadku nieokreślenia w przepisach ceny maksymalnej badania skłania do stosowania wygórowanych cen.

Omawiając kwestię cen badania, nie sposób pominąć problemu z naliczaniem podatku VAT. Biorąc pod uwagę rozległość problemu oraz to, że obszernie na ten temat pisze Żukowski [19], ograniczono się do najważniejszych informacji.

Zgodnie z art. 43 ust. 1 pkt 19 ustawy o podatku od towarów i usług (VAT) [20] usługi w zakresie opieki medycznej służące profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia, wykonywane m.in. przez psychologów, nie podlegają opodatkowaniu VAT.

Badania psychologiczne mają na celu ocenę możliwości wykonywania pracy lub pobierania nauki, uwzględniającą stan zdrowia i zagrożenia występujące w miejscu pracy lub nauki oraz stanowią realizację zadań SMP w ramach profilaktycznej opieki zdrowotnej w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 2 lit. c ustawy o SMP [21]. Ponieważ opieką profilaktyczną, zgodnie z art. 5 ust. 1 [21], objęte są osoby pracujące i uczące się, więc również analizowane grupy zawodowe, to zdaniem autorek niniejszej pracy należy uznać, że jeśli te badania są wykonywane u osób pracujących, to są zwolnione z podatku VAT.

Można polemizować, czy np. u kierowcy pojazdów uprzywilejowanych i przewożących wartości pieniężne orzekanie o braku przeciwwskazań do kierowania pojazdami, a u górników strażowych i wydawców materiałów strażowych – o braku zaburzeń psychicznych, ale nie o braku/istnieniu przeciwwskazań do wykonywania pracy, należy *de facto* za takie uznać. Z innej strony orzeczenia te są warunkiem koniecznym do wykonywania pracy. W niniejszym artykule nie sposób jednak dać jednoznacznej wykładni w tym zakresie, skoro nawet takie instytucje jak sąd administracyjny czy Izba Skarbowa nie zawsze są w tych sprawach zgodne [19,22,23]. Autorki sugerują jedynie, że kwestia określania kosztów badań psychologicznych nie jest jednoznacznie sprecyzowana.

Dokumentacja

Przepisy regulujące zagadnienia dokumentacji związanej z badaniami określają rodzaj, wzory i liczbę stoso-

wanych dokumentów, sposoby postępowania z dokumentacją (wydawanie, przekazywanie, przechowywanie), stosowane na dokumentach oznaczenia jednostki, w której badania są wykonywane, oraz uprawnionego/upoważnionego psychologa wykonującego badania. Zakres i sposób regulacji tych kwestii dla poszczególnych grup osób badanych są bardzo zróżnicowane.

Badania większości analizowanych grup pracowników, poza detektywami, osobami wykonującymi zawód kierowcy w ramach własnej działalności gospodarczej oraz kandydatami na pracowników ochrony fizycznej, są wykonywane po przedstawieniu pisemnego skierowania, które stanowi element dokumentacji badań. Wzór skierowań:

- dla inspektorów transportu drogowego nie jest określony, natomiast w rozporządzeniu dotyczącym badań została określona jego treść [13],
- dla strażników gminnych stanowi zał. 1 do rozporządzenia w sprawie dokumentacji badań psychologicznych [24].

W przypadku pracowników ochrony, górników strażowych i wydawców materiałów strażowych oraz kierowców nie ma obowiązujących wzorów omawianych dokumentów.

Należy dodać, że zgodnie z § 4 ust. 1 rozporządzenia z dnia 21 grudnia 2015 r. [5] pracownicy ochrony fizycznej poza skierowaniami zobowiązani są do przedstawienia oświadczenia o niestwierdzeniu u nich inwalidztwa i niepełnosprawności lub okazania dokumentów, które stwierdzają u nich występowanie tych ograniczeń, włączanych do dokumentacji. Górnicy strażowi i wydawcy materiałów strażowych przed badaniem muszą natomiast przedstawić psychologowi zaświadczenie o braku przeciwwskazań do pracy przy nabywaniu oraz przechowywaniu materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego, wystawionego przez lekarza sprawującego opiekę profilaktyczną nad pracownikami (§ 8 ust. 2 i § 7 ust. 2 [11]). Zapis ten wydaje się dość kuriozalny, zważywszy że to lekarz medycyny pracy podejmuje ostateczną decyzję o tym, czy pracownik może wykonywać pracę na określonym stanowisku.

Dokumentami wydawanymi przez psychologa po zakończonym badaniu są orzeczenia. Ich wzory zawarto w odpowiednich rozporządzeniach. Jedynie w przypadku badań detektywów wydawana jest opinia, której wzór nie został jednak określony (§ 5 ust. 2 [3]).

Liczba sporządzanych i wydawanych dokumentów jest różna w poszczególne grupach i waha się od 1 do 3. Jedynie w przypadku badań strażników gminnych (§ 7 [7])

przepisy nakazują włączanie egzemplarza orzeczenia do dokumentacji psychologicznej. W tych dwóch przypadkach psycholog jest również zobowiązany do przesłania egzemplarza orzeczenia właściwemu pracodawcy.

Należy dodać, że w odniesieniu do badań kierowców § 6 ust. 2 rozporządzenia w sprawie badań tej grupy [15] nakazuje każdorazowo włączanie kopii orzeczenia do dokumentacji, podczas gdy ustawa o kierujących pojazdami nakłada na psychologa konieczność sporządzania kopii orzeczenia wyłącznie w przypadku, gdy stwierdza się przeciwwskazania do kierowania pojazdami (art. 84 ust. 5 [14]). Dokument ten wraz z innymi przesyła się do:

- właściwego WOMP, jeśli osoba ta odwołuje się od treści orzeczenia,
- starosty właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby badanej, gdy w ciągu 14 dni od wydania orzeczenia osoba ta nie złoży odwołania lub jeśli orzeczenie negatywne zostało wydane po badaniu odwoławczym.

W przypadku badań pozostałych grup przepisy dotyczące rodzajów dokumentów związanych z badaniem nie wskazują na konieczność sporządzania i przechowywania kopii orzeczeń czy przesyłania takich dokumentów do pracodawcy lub instytucji nadającej określone uprawnienia.

W badaniach psychologicznych dwóch grup zawodowych, tj. kierowców i strażników gminnych, przepisy nakazują prowadzenie odpowiednich rejestrów o określonej zawartości (§ 8 ust. 1 pkt 1 [15], § 8 [7]). Są to rejestry, odpowiednio, osób badanych i wydanych orzeczeń.

Tylko w badaniach osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego (§ 1 ust. 1 pkt 2 lit. a [9]) i osób kierujących pojazdami (§ 8 ust. 1 pkt 3 [15]) obowiązkowy element dokumentacji stanowi Karta badania psychologicznego o określonym wzorze.

Wszystkie wydawane przez psychologa dokumenty muszą zawierać jego podpis oraz oznaczenia jego odpowiednich uprawnień, tj. numer wpisu do rejestrów pomiotów sprawujących nadzór na badaniami. Poza jednym wyjątkiem oznaczenia te znajdują się na pieczętkach. Wyjątek ten stanowią oznaczenia psychologów transportu, które mogą przybrać dowolną formę (wpisane ręcznie lub komputerowo, odcisk pieczętki). Jest to spowodowane tym, że ustawa o kierujących pojazdami nie określa wzoru pieczętki ani nie zawiera upoważnienia dla ministra właściwego do spraw zdrowia do jego określenia [14]. Wymóg stosowania oznaczeń wynika ze wzorów stosowanych dokumentów, związanych z badaniem, stanowiących załączniki do rozporządzenia w sprawie badań kierowców [15].

Jak wcześniej wspomniano, od treści wydawanych orzeczeń różnym podmiotom przysługuje prawo wniesienia odwołania. W związku z tym przepisy nakazują przesyłanie dokumentacji do podmiotu odwoławczego. W przypadku badań osób kierujących pojazdami poza kopią orzeczenia należy przesłać kopie dokumentacji związanej z badaniami (art. 84 ust. 6 [14]). Nie jest jednak oczywiste, jakich dokumentów to dotyczy. Jeśli uzna się, że rodzaj dokumentów związanych z badaniem, jakie psycholog musi prowadzić, określają przepisy rozporządzenia w sprawie badań psychologicznych kierowców, to powinny je stanowić: kopie rejestru, skierowań, karty badania, arkuszy testowych i wydruków komputerowych z badań (§ 8 ust. 1 [15]). Biorąc pod uwagę, że nie jest dozwolone kopiowanie arkuszy testowych, które są chronione na mocy ustawy o ochronie praw autorskich [25], oraz że wszystkie informacje o osobie badanej niezbędne w procesie diagnostyczno-orzecznym, a także o zastosowanych narzędziach diagnostycznych, uzyskanych wynikach, ich interpretacja i treść orzeczenia zawiera karta badań, słusznym wydaje się przesyłanie tylko kopii tej ostatniej wraz z odwołaniem i kopią orzeczenia.

Z uwagi na brak regulacji dotyczących rodzaju dokumentacji bezpośrednio związanej z badaniami pozostałych grup zawodowych (żadne przepisy omówionych aktów prawa nie zobowiązują psychologów do jej prowadzenia ani jej nie uściślają), to – mimo że przepisy mówią o przesyłaniu dokumentacji badań do podmiotów odwoławczych – nie wiadomo, co konkretnie psycholog powinien przesyłać. Na marginesie należy dodać, że w przypadku badań inspektorów transportu drogowego przepisy w ogóle nie regulują kwestii przesyłania do podmiotu odwoławczego jakichkolwiek dokumentów, nawet wniosku o ponowne badanie [13].

Ostatnie kwestie związane z postępowaniem z dokumentacją dotyczą warunków jej przechowywania i udostępniania. Są one ściśle uregulowane w odniesieniu do badań osób kierujących pojazdami, górników strażowych i wydawców środków strażowych oraz detektywów i inspektorów transportu drogowego [3,11,13,15,24,26,27]. We wszystkich przypadkach dokumentację należy chronić przed dostępem osób nieupoważnionych, zniszczeniem, uszkodzeniem lub utratą. Czas jej przechowywania wynosi 20 lat, po którym jest ona niszczona z zachowaniem określonej przepisami procedury. W przypadku badań inspektorów transportu drogowego skierowania na badania przechowuje się przez 5 lat, co wynika z przepisów ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, do których pośrednio odsyła rozporządzenie dotyczące

badan tej grupy zawodowej [13,27]. Wynika to z § 11 ww. rozporządzenia nakazującego stosowanie w tej kwestii przepisów o dokumentacji medycznej.

Bardzo zróżnicowane są zasady związane z postępowaniem z dokumentacją w przypadku zakończenia przez psychologa wykonywania określonych badań na skutek utraty odpowiednich uprawnień lub dobrowolnej rezygnacji. W przypadku badań detektywów § 12 właściwego rozporządzenia odsyła w tej kwestii do przepisów dotyczących dokumentacji badań wydawanych na podstawie Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy [21], a więc rozporządzenia w sprawie dokumentacji badań psychologicznych, a konkretnie § 4 [3,24]. Jest w nich mowa o tym, że jeśli psycholog zaprzestaje realizacji zadań SMP prowadzonych w ramach własnej działalności gospodarczej lub gdy zaprzestaje jej podstawowa jednostka SMP, w której psycholog pracuje, dokumentacja jest przekazywana do WOMP właściwego ze względu na miejsce wykonywania badań.

W przypadku górników strzałowych i wydawców środków strzałowych, niezależnie od formy i miejsca zatrudnienia psychologa, dokumentacja przekazywana jest do WOMP jedynie wówczas, gdy psycholog utraci uprawnienia do przeprowadzania badań osób ubiegających się lub posiadających pozwolenia na broń na podstawie przepisów ustawy o broni i amunicji (§ 10 lit. a ust. 3 [11] i § 5 ust. 2 [17]). Ponieważ uprawnień tych nie można utracić poprzez wykreślenie z listy upoważnionych psychologów na własny wniosek wniesiony do wojewódzkiego komendanta policji, to nie wiadomo, co ma zrobić z dokumentacją psycholog lub jego pracodawca, gdy badający dobrowolnie zaprzestaje wykonywania badania [17]. Ponadto przepisy nie uwzględniają możliwości utraty uprawnień do badań powyższych grup zawodowych w przypadku śmierci psychologa (nie skreśla się ich z listy upoważnionych psychologów), więc w przypadku zgonu psychologa, który prowadził badania w ramach własnej działalności gospodarczej, sposób postępowania z dokumentacją nie jest określony.

Należy jednak przyjąć, że również w takich przypadkach dokumentacja powinna być przekazana do WOMP.

W odniesieniu do badań kierowców sposób postępowania z dokumentacją określa § 9 ust. 4 rozporządzenia w sprawie badań tej grupy [15]. Z uwagi na to, że dokumentacja stanowi własność uprawnionej pracowni, w której badania są wykonywane, tylko w przypadku likwidacji pracowni, niezależnie od przyczyn, dokumentacja jest przekazywana marszałkowi województwa właściwego ze względu na miejsce wykonywania badań.

W przypadku badań inspektorów transportu drogowego kwestię przechowywania dokumentacji regulują wspomniane wcześniej przepisy dotyczące dokumentacji medycznej [13,26,27]. Wskazany sposób postępowania z nią zarówno w przypadku zaprzestania przez psychologa wykonywania badań w ramach własnej działalności gospodarczej, jak i likwidacji placówki, w której wykonywał badania, jest jednak bardzo niejasny. Z przepisów wynika, że dokumentacja powinna być przekazana wskazanemu podmiotowi.

W odniesieniu do badań pozostałych grup zawodowych kwestia postępowania z dokumentacją w sytuacji zaprzestania ich wykonywania przez psychologa nie jest uregulowana.

Tylko w przypadku badań detektywów (§ 12 [3]) i osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładów górniczych (§ 10 ust. 2 [11]) określono zasady udostępniania dokumentacji związanej z badaniem w przypadkach innych niż badanie odwoławcze i kontrola badań. Zastosowanie mają tu przepisy ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta [27], które upoważniają do udostępniania dokumentacji m.in. osobie badanej, sądowi lub firmom ubezpieczeniowym.

Kwestie postępowania z dokumentacją badań w przypadkach nieuregulowanych aktami prawa dotyczącymi m.in. badań analizowanych grup zawodowych należy rozpatrywać także w kontekście innych regulacji prawnych, dotyczących przechowywania, udostępniania wyników badań i danych osobowych.

Artykuł 13 ust. 2 ustawy o zawodzie psychologa [28] nakazuje jedynie, żeby w przypadku, gdy wynik badania ma służyć nie tylko do informacji klienta, stosować przepisy ustawy o ochronie danych osobowych [29].

Jeżeli natomiast konsekwentnie przyjmie się, że badania, o których jest mowa, stanowią realizację zadań związanych z ochroną zdrowia pracujących, to oznaczałoby, że są to świadczenia zdrowotne w rozumieniu art. 2 pkt 10 Ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej [30]. Dokumentacja psychologiczna dotycząca tych badań jest więc dokumentacją medyczną i podlega przepisom ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (art. 23 [27]). Z innej jednak strony ustawa o SMP rozróżnia dokumentację medyczną i związaną z badaniami psychologicznymi, co sugeruje, że należy ją traktować w odrębny sposób [21].

To, co miewa znaczenie dla klientów, dotyczy ich dostępu do dokumentacji badania psychologicznego. Zgodnie z art. 27 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta mają oni nie tylko wgląd w tę dokumentację, ale również prawo żądać jej kopii, odpisów,

wyciągów, czego nie regulują bezpośrednio przepisy [29], ale rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych [31], do której ustawę się stosuje. Tymczasem psychologowie uznają materiał z badań (wypełnione arkusze badań, notatki z wywiadu lub obserwacji itd.) za materiał poufny, niepodlegający przetwarzaniu [32]. W związku z tym odmowa tych żądań przez psychologów bywa niestety źródłem poważnych konfliktów.

Należy więc uznać, że z uwagi na rodzaj danych, jakie zawiera dokumentacja badań, należy stosować przepisy wszystkich wymienionych ustaw, które dotyczą tego zagadnienia. Zdaniem autorek niniejszego artykułu, żeby być w zgodzie z etyką psychologa (choć niemającą umocowania prawnego), a równocześnie respektować prawa pacjenta, należałoby ujawniać dane z badania ograniczone do niezbędnego minimum (poza wydanym orzeczeniem, opinią, np. tylko wyniki liczbowe w testach bez ich interpretacji).

Nadzór nad badaniami

W celu zapewnienia prawidłowości przeprowadzania badań psychologicznych dla większości z nich odpowiednie przepisy prawa nakazują prowadzenie nadzoru nad ich przeprowadzaniem i dokumentowaniem. Nadzór ten prowadzą 3 typy podmiotów:

- wojewodowie, w odniesieniu do badań detektywów (§ 10 ust. 1 [3]),
- marszałkowie województw, w odniesieniu do badań osób kierujących pojazdami [16],
- WOMP w przypadku badań osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego poza górnikami strzałowymi i wydawcami materiałów strzałowych.

Jeśli jednak uznać, że badania 2 ostatnich z wymienionych grup pracowników oraz strażników straży gminnej, inspektorów transportu drogowego oraz pracowników ochrony fizycznej stanowią realizację zadań SMP w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 2 lit. c ustawy o SMP [21], to nadzór na sposobem ich wykonywania również sprawują WOMP.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że także badania kierowców zawodowych i detektywów, podobnie jak innych grup zawodowych, stanowią zadanie wykonywane przez SMP, a więc zdają się podlegać także nadzorowi ze strony WOMP. Zasadne wydaje się uznanie, że te jednostki sprawują kontrolę nad wszystkimi badaniami wykonywanymi dla potrzeb SMP, jeśli odpowiednie przepisy nie mówią inaczej.

Wojewodowie sprawują kontrolę nad wykonywaniem i dokumentowaniem badań detektywów w sposób bliżej niesprecyzowany. Przeprowadza ją upoważniony do tego przez wojewodę psycholog, którego kwalifikacje nie są określone (§ 10 ust. 2 [3]).

Marszałkowie sprawują nadzór poprzez przyjmowanie skarg i przeprowadzanie kontroli pracowni uprawnionych do badań kierowców, za pośrednictwem upoważnionego przez siebie uprawnionego psychologa (wpisanego do rejestru). Kontroli podlegają zarówno pracowni, jak i psychologowie przeprowadzający w nich badania. Obejmują one kwalifikacje psychologów, tryb, zakres i sposób wykonywania badań, dokumentację z nimi związaną oraz warunki lokalowe i wyposażenie pracowni w narzędzia diagnostyczne. Wymagania w wymienionych zakresach zostały dość precyzyjnie określone w ustawie o kierujących pojazdami i rozporządzeniu dotyczącym badań osób kierujących pojazdami [14,15].

Całkowicie odmienny jest nadzór nad pozostałymi badaniami analizowanych grup pracowników. Jak wspomniano, stanowią one realizację zadań SMP w zakresie ochrony zdrowia i są wykonywane przez psychologów zarejestrowanych w WOMP [18,21]. Nadzór nad nimi sprawują WOMP właściwe ze względu na miejsce wykonywania badań.

Zgodnie z art. 11 ust. 3 ustawy o SMP [21] dokumentacja medyczna i psychologiczna mogą być udostępniane osobom uprawnionym przez kierownika WOMP do przeprowadzania kontroli. Daje to lekarzowi prawo wglądu w dokumentację psychologa. W praktyce takie zjawisko jednak nie występuje, ponieważ nikt poza psychologiem nie ma kompetencji do rzetelnego wykonywania takiej czynności. Nie zmienia to jednak tego, że odpowiednie zapisy ustawy w tej kwestii są wadliwe i powinny być zmienione.

Problematiczną kwestią jest to, kto podlega nadzorowi [19]. Przepisy [21] są w tym zakresie niespójne czy wręcz sprzeczne. W art. 17 ust. 2 ustawy o SMP mowa jest o kontrolowaniu wyłącznie podstawowych jednostek SMP, którymi nie są psychologowie prowadzący własną działalność gospodarczą. Równocześnie w art. 18 ust. 2 mowa jest o tym, że w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu badań przez psychologów zarówno zatrudnionych w podstawowych jednostkach SMP, jak i w ramach działalności gospodarczej kierownik WOMP kieruje do nich wystąpienie pokontrolne. Te niejasne zapisy powodują, że w niektórych województwach psychologowie niezatrudnieni w podstawowych jednostkach SMP są kontrolowani, a w innych nie.

Kontrola obejmuje tryb, zakres i jakość udzielanych świadczeń. Jedynym źródłem informacji na ten temat jest dokumentacja badań, którą podmiot kontrolowany jest zobowiązany udostępnić (art. 18 ust. 1 [21]). Zawarte w niej dane pozwalają stwierdzić, czy badania są przeprowadzane zgodnie z trybem określonym w odpowiednich przepisach (skierowania i orzeczenia) oraz czy zakres przeprowadzonych badań jest zgodny z obowiązującym (karta badania). Nie ma jednak formalnych kryteriów oceny jakości wykonywanych badań (stosowanych narzędzi, analizy i interpretacji wyników) poza jedynie zalecanymi standardami opracowanymi w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi [33].

WNIOSKI

W niniejszej części pracy poświęconej prawnym aspektom wykonywania badań psychologicznych w zakresie orzecznictwa o zdolności do pracy omówiono zagadnienia procedur odwoławczych od treści wydawanych orzeczeń, dokumentowanie badań, kwestie finansowe oraz związane z zapewnieniem prawidłowości przeprowadzanych badań.

Podobnie jak w kwestiach opisanych w części pierwszej [1], tak i w dotyczących ww. zagadnień analiza przepisów prawa ujawniła wiele różnic, nieścisłości i braków w sposobach ich regulacji.

W kwestii badań odwoławczych przepisy skutkują przypadkami pozbawienia możliwości odwołania się od treści orzeczeń, dowolności trwania poszczególnych czynności w procedurze odwoławczej (zależne od psychologa), ograniczeniem swobody prowadzenia działalności dla WOMP, jak również przypadkami unikania przez klientów badań w trybie odwoławczym.

Zasadne byłoby więc ściślejsze uregulowanie w przepisach kwestii rodzajów podmiotów odwoławczych i postępowania z dokumentacją w przypadku badań odwoławczych.

W odniesieniu do badań, w których podmiotami odwoławczymi są WOMP, należałoby – zdaniem autorki niniejszej pracy – uściślić, czy mają to być placówki z województwa właściwego dla miejsca zamieszkania osoby badanej czy dla siedziby pracodawcy.

W przypadku badań kierowców właściwe byłoby umożliwienie uprawnionym pracownikom w WOMP przeprowadzania badań w trybie zwykłym i uczynienie jednostek badawczych w dziedzinie medycyny pracy podmiotami odwoławczymi w przypadkach, gdy pierwsze badanie było wykonane w WOMP, tak jak ma to miejsce w przypadku strażników gminnych. Przy-

jęcie takiego trybu orzekania jest wskazane również w przypadku badań górników objętych stosownymi przepisami, a także detektywów.

Uregulowania wymaga także kwestia terminów przesyłania dokumentacji badań psychologicznych kierowców do podmiotów odwoławczych, żeby zapewnić im możliwość poddania się kolejnemu badaniu bez zbędnej zwłoki.

Stosownych zmian wymaga również kwestia rodzaju dokumentacji związanej z badaniami i postępowania z dokumentacją w przypadku wydania negatywnego orzeczenia. Wskazane byłoby przyjęcie konieczności informowania o takim wyniku badań podmiotów wydających określone uprawnienia oraz zamieszczenie we wzorach orzeczeń dodatkowej podstawy prawnej badania, tj. konkretnego przepisu ustawy lub rozporządzenia dotyczącego badań odwoławczych. Wówczas odstęstwa od określonego przepisami trybu odwoławczego badań byłyby łatwiejsze do wykrycia, co z pewnością miałyby duże znaczenie w zapobieganiu nieprawidłowym praktykom.

Przy obecnym stanie prawnym należy przyjąć, że w przypadkach nieuregulowanych odpowiednimi przepisami dokumentacja dotycząca badań psychologicznych powinna być prowadzona zgodnie z przepisami dotyczącymi dokumentacji badań psychologicznych [24], ponieważ badania wszystkich omówionych grup zawodowych praktycznie są badaniami w obszarze SMP.

Z uwagi na znaczne zróżnicowanie reguł dotyczących postępowania z dokumentacją konieczne jest wprowadzenie odpowiednich przepisów w odniesieniu do badań wszystkich grup zawodowych.

Duże zróżnicowanie przepisów ma miejsce również w odniesieniu do kwestii finansowych. Zdaniem autorki ceny badań powinny być uzależnione od trybu, w jakim są wykonywane. Zapobiegać ewentualnym nadużyciom w tym zakresie mogłoby natomiast określenie cen maksymalnych poprzez wskazanie procentu przeciętnego lub najniższego wynagrodzenia w roku poprzedzającym badanie, podawanego przez GUS. Zabieg taki ma jednak sens tylko wtedy, gdy ceny za świadczenia będą nadzorowane. Wyjaśnienia wymaga także kwestia naliczania podatku VAT od cen badań.

Ostatnim analizowanym zagadnieniem regulowanym przepisami był nadzór nad badaniami. Logiczne jest, żeby prowadziły go podmioty, które upoważniają psychologów do przeprowadzania określonego typu badań, wpisując do prowadzonych przez siebie rejestrów. Stąd też za słuszne należy uznać prowadzenie nadzoru przez marszałków województw nad badaniami kierowców,

WOMP nad badaniami osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładów górniczych czy wojewodów w odniesieniu do badań, do których wykonywania psycholog musi mieć uprawnienia do „badań na broń”. Zdaniem autorek niniejszej pracy konieczne jest jednak wprowadzenie kilku dodatkowych zmian w przepisach. Po pierwsze doprecyzowane powinny być przepisy ustawy o SMP [21] dotyczące podmiotów objętych nadzorem. Po drugie wojewodowie powinni sprawować nadzór nad psychologami posiadającymi upoważnienie do przeprowadzania badań osób ubiegających się lub posiadających pozwolenia na broń w zakresie wykonywania badań łącznie wszystkich grup zawodowych, do których wymagane są ww. uprawnienia.

Przy obecnym stanie prawnym niektóre badania w ogóle nie są objęte nadzorem, a w stosunku do innych poprawność ich wykonywania kontroluje się oddzielnie i niezależnie. Oznacza to, że w przypadku nieprawidłowego przeprowadzania badań jednej grupy albo w ogóle nie traci się uprawnień, albo traci się je tylko w wąskim zakresie. Proponowany sposób prowadzenia nadzoru byłby surowszym i skuteczniejszym narzędziem zapewniania właściwej jakości badań.

Podsumowanie

Ocena stanu psychicznego dokonywana przez psychologów jest istotnym elementem procedur określania zdolności do pracy osób zatrudnianych na coraz większej liczbie stanowisk. Niniejsza analiza przepisów prawa regulujących zasady przeprowadzania badań psychologicznych ukazała wiele ich niedoskonałości, które dotyczą wszystkich aspektów badań, począwszy od uprawnień psychologów do ich wykonywania, poprzez cel, tryb i procedury badań, po rodzaj dokumentacji i sposób postępowania z nią oraz nadzór nad badaniami. Taki stan prawny utrudnia psychologom wykonywanie czynności zawodowych, prowadzi do nieprzestrzegania przepisów i utrudnia lub wręcz uniemożliwia dbałość o rzetelność realizowanych świadczeń. Z tego względu ustawy i rozporządzenia regulujące zagadnienia związane z wykonywaniem badań psychologicznych o zdolności do pracy wymagają wprowadzenia koniecznych zmian. Prace nad nimi powinny objąć wszystkie akty równocześnie, ponieważ tylko w ten sposób można uniknąć kolejnych błędów. Jest to tym bardziej istotne, że nie wszystkie rozporządzenia w sprawie badań psychologicznych (choć większość z nich) zostały wydane przez ministra właściwego do spraw zdrowia, co prawdopodobnie jest jedną z przyczyn niespójności przepisów.

Jak stwierdzono w części I niniejszego artykułu, konieczne jest zakończenie prac nad zmianami w ustawie o zawodzie psychologa i samorządzie psychologów oraz przygotowanie i wprowadzenie w życie odpowiednich aktów wykonawczych [28]. Pozwoliłoby to na uregulowanie kwestii prawa wykonywania zawodu oraz opracowanie standardów wykonywania zawodu, których przestrzeganie mogłoby być skutecznie egzekwowane.

Powyższe standardy miałyby charakter ogólny i w warunkach, gdy tego wymaga specyfika określonego typu badań, inne akty prawne wprowadzałyby tylko szczegółowe przepisy dotyczące poszczególnych zagadnień.

W pracy omówiono prawne aspekty jedynie wąskiej grupy badań psychologicznych, które w jakikolwiek sposób są związane ze służbą medycyny pracy. Podobne słabości przepisów, jak omówione, dotyczą także badań z nieco innych obszarów działalności orzeczniczej o psychicznej zdolności do pracy (np. pracownicy wymiaru sprawiedliwości, tzw. służby mundurowe). Z tego względu podjęcie odpowiednich prac legislacyjnych w omawianych zakresach staje się, zdaniem autorek niniejszego artykułu, sprawą pilną. Tym bardziej, że coraz więcej badań psychologicznych różnych grup zawodowych jest regulowanych przepisami prawa, a zmiany obowiązujących aktów prawnych są niewystarczające.

PIŚMIENNICTWO

1. Waszkowska M., Wężyk A.: Badania psychologiczne w służbie medycyny pracy – regulacje prawne: Część I. *Med. Pr.* 2018;69(5):561–572, <https://doi.org/10.13075/mp.5893.00731>
2. Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o usługach detektywistycznych. *DzU z 2017 r.*, poz. 556
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 3 listopada 2011 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się o wydanie albo posiadających licencję detektywa. *DzU z 2011 r.* nr 251, poz.1511
4. Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia. *DzU z 2016 r.*, poz. 1432 z późn. zm.
5. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się o wpis lub posiadających wpis na listę kwalifikowanych pracowników ochrony fizycznej. *DzU z 2015 r.*, poz. 2323
6. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych. *DzU z 2016 r.*, poz. 706
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 sierpnia 2010 r. w sprawie badań psychologicznych strażników gminnych (miejskich). *DzU z 2010 r.* nr 150, poz. 1012 z późn. zm.

8. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze. DzU z 2016 r., poz. 1131
9. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i rątownictwa górniczego. DzU z 2016 r., poz. 1229
10. Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego. DzU z 2017 r., poz. 283
11. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 września 2003 r. w sprawie badań psychiatrycznych i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na nabywanie oraz przechowywanie materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego. DzU z 2003 r. nr 158, poz. 1536 z późn. zm.
12. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym. DzU z 2016 r., poz. 1907 z późn. zm.
13. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 lutego 2002 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzania badań lekarskich i psychologicznych w celu stwierdzenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania czynności inspektora transportu drogowego. DzU z 2002 r. nr 12, poz. 117
14. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami. DzU z 2017 r., poz. 978 z późn. zm.
15. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie badań psychologicznych osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, kierowców oraz osób wykonujących pracę na stanowisku kierowcy. DzU z 2014 r., poz. 937
16. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 września 2000 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na broń. DzU z 2001 r. nr 22, poz. 261
17. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji. DzU z 2012 r., poz. 576 z późn. zm.
18. Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów. DzU z 2017 r., poz. 229
19. Żukowski L.J.: Zawód psychologa w ochronie zdrowia. Reglamentacja prawnoadministracyjna. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017
20. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług. DzU z 2017 r. poz. 1221
21. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy. DzU z 2018 r., poz. 1155
22. Legalis [Internet]: Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018 [cytowany 15 grudnia 2017]. Zwolnienie od podatku od towarów i usług badań psychologicznych wykonywanych w ośrodku badań psychologicznych Wnioskodawcy przeprowadzanych w ramach badań profilaktycznych. Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Katowicach z dnia 17 listopada 2014 r., IBPP3/443-933/14/JP. Adres: <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=nfxhizlsfy3tamjvhazdooa>
23. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 23 czerwca 2016 r., I SA/Go 146/16
24. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 lipca 2010 r. w sprawie rodzajów dokumentacji badań i orzeczeń psychologicznych, sposobu jej prowadzenia, przechowywania i udostępniania oraz wzorów stosowanych dokumentów. DzU z 2010 r. nr 131, poz. 888
25. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. DzU z 2017 r., poz. 880
26. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów, zakresu i wzorów dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania. DzU z 2015 r. poz. 2069
27. Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. DzU z 2017 r., poz. 1318
28. Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów. DzU z 2001 r. nr 73, poz. 763 z późn. zm.
29. Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych. DzU z 2018 r., poz. 1000
30. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej. DzU z 2018 r., poz. 160
31. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych). Dz. Urz. UE L 119
32. Toeplitz-Winiewska M.: Dokumentacja psychologiczna. W: Brzeziński J., Chyrowicz B., Toeplitz Z., Toeplitz-Winiewska M. [red.]. Etyka zawodu psychologa. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017
33. Waszkowska M., Wągrowska-Koski E.: Zasady dobrej praktyki badań psychologicznych dla potrzeb służby medycyny pracy. Med. Pr. 2011;62(5):527–553